

Warszawa, 2019-09-10

Prof. zwyczaj. dr hab. Janusz Gudowski

jgudikr@poczta.onet.pl

Recenzja pracy doktorskiej Pana mgr Michała Wojtaszka pt. *Inwestycje amerykańskie w polskim sektorze rolno-spożywczym w warunkach światowych procesów liberalizacyjnych*,

przygotowanej pod kierownictwem Pana Dr hab. Jakuba Kraciuka, prof. SGGW oraz jako promotora pomocniczego Pani dr inż. Elżbiety Kacperskiej

1. Trafność wyboru i oryginalność problemu badawczego

Recenzowana praca liczy 217 stron i składa się z sześciu rozdziałów poprzedzonych Wstępem, a zakończonych wnioskami, spisem literatury i odpowiednimi wykazami. Tytułowa problematyka transformacji gospodarczej jest, co prawda, dobrze opisana w literaturze ekonomicznej i nie jest nowa, jeszcze lepiej są poznane mechanizmy dostosowań do wymogów gospodarki rynkowej w wielu krajach, ale mimo to nadal jest to bardzo interesujący obszar badawczy. Cenne są zwłaszcza studia przypadków, a do takich zalicza się omawiana praca. Na podkreślenie zasługuje szerokie ujęcie w pracy kwestii liberalizacji gospodarczej, uwzględniające przepływy towarów i kapitału. Jest to tematyka istotna dla krajów beneficjentów inwestycji zagranicznych, do których zalicza się Polska. Wybór problemu badawczego jest więc trafny i w związku z tym pracę doktorską mgr Wojtaszka należy uznać za oryginalną.

2. Poprawność i kompletność celów oraz hipotez badawczych

Należy podkreślić, że praca jest przygotowana starannie pod względem założeń metodologicznych. Doktorant określił kilka celów badawczych. Zostały one sformułowane prawidłowo i dotyczą istotnych zagadnień, wśród których najważniejszym, zdaniem recenzenta, było dokonanie oceny skutków amerykańskich inwestycji dla rozwoju naszego sektora rolno-spożywczego, w tym dla konkurencyjności tego sektora.

Autor pracy przyjął ponadto cztery hipotezy badawcze. Zdaniem recenzenta ta część założeń pracy budzi kontrowersje. Trzy z zaproponowanych hipotez nie wymagają przeprowadzenia szczegółowych badań, gdyż odnoszą się albo do kwestii oczywi-

stych (hipoteza 1: do zwiększenia inwestycji amerykańskich przyczyniły się procesy liberalizacji), albo można je łatwo sprawdzić korzystając z ogólnie dostępnych statystyk (hipoteza 2: dynamika amerykańskich BIZ jest większa niż napływu inwestycji ogółem do sektora rolno-spożywczego; hipoteza 3: w inwestycjach amerykańskich dominuje typ *greenfield*). Doktorant zresztą prawidłowo skomentował w końcowym podsumowaniu (str. 196-197) wnioski dotyczące tych właśnie hipotez, co i tak nie wymagało specjalnych zabiegów badawczych. W pełni poprawna jest natomiast hipoteza czwarta, która zakładała, że amerykańskie inwestycje wywarły wpływ na poprawę konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego. I to założenie należy traktować jako myśl przewodnią pracy.

3. Struktura pracy

Kolejność rozdziałów nie budzi zastrzeżeń, gdyż przebiega zgodnie z regułą „od ogółu do szczegółu”. Mamy więc - jako pierwszy - rozdział informujący o istocie i przebiegu działań liberalizacyjnych w świecie, za którym przychodzi omówienie teoretycznych ujęć inwestycji zagranicznych. Następne dwa rozdziały mają charakter opisu, przedstawiając polsko-amerykańskie stosunki zagraniczne i determinanty napływu inwestycji amerykańskich do Polski. Pracę wieńczy część analityczna, stanowiąca blisko połowę tekstu, w której Doktorant realizuje założone cele i weryfikuje hipotezy. Realizacja i dyscyplina pracy jest bardzo konsekwentna, a układ pracy logiczny, wykazujący zrozumienie istoty pracy naukowej.

Ponadto treść rozdziałów jest zgodna z ich tytułami. Zastrzeżeń nie budzą również proporcje między poszczególnymi rozdziałami.

4. Ocena stopnia zaawansowania zawartej w rozprawie wiedzy teoretycznej

Doktorant dokonał przemyślanego wyboru wątków teoretycznych, składających się na wyjaśnienie mechanizmów rządzących bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi. Teoria jest w tym zakresie zróżnicowana i wielowątkowa, niektórzy nazywają ją

eklektyczną, inni autorzy stosują nawet pojęcie teorematu. Autor recenzowanej pracy poświęcił tej tematyce obszerny rozdział drugi, zatytułowany „Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w ujęciu teoretycznym”. Choć dyskusja na ten temat sięga lat poprzedzających ostatnią wojnę światową (dorobek późniejszego noblisty Ohlina) i wydawałoby się, że wiemy na ten temat już wiele, to okazuje się, nadal istnieją obszary wymagające badań i wyjaśnienia.

Przykładem może być choćby tak podstawowa kwestia, jak zdefiniowanie bezpośredniej inwestycji zagranicznej. Definicje te różnią się zależnie od ujęcia przez daną międzynarodową instytucję. Doktorant dokonał bardzo szczegółowej analizy literatury na ten temat i wykazał dogłębne zrozumienie istoty inwestycji zagranicznych.

Konkludując, znajdujemy w rozprawie pogłębiony wykład teoretyczny dotyczący idei bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz towarzyszących im uwarunkowań. Czego natomiast zabrakło, zdaniem recenzenta, to niejako próby syntezy, lub podsumowania różnorodnych wątków teoretycznych oraz wieloletnich międzynarodowych doświadczeń.

Sprawa ta jest o tyle ciekawa, że po II wojnie światowej USA współpracowały jako eksporter dóbr i inwestycji z Europą Zachodnią. Czy doświadczenia historyczne w tym zakresie oraz współczesne łączą jakieś podobieństwa? Można to poddać pod dyskusję. Mam na myśli układ z Bretton Woods i obowiązkowe utrzymywanie stałych kursów dolara do walut europejskich, co dawało korzyść inwestorom amerykańskim. Z drugiej strony współcześnie mamy utrzymywanie się w miarę stabilnego kursu złotówki do dolara (także dzięki napływowi tej waluty do Polski), co może prowadzić do refleksji, kto jest rzeczywistym beneficjentem BIZ w średniej i długiej perspektywie. Jak stwierdził Vernon, znany badacz problematyki inwestycji bezpośrednich, w tzw. drugiej fazie produkcji dobra „x” popyt na to dobro w kraju rodzimym zmniejsza się, a w wyniku tego następuje spadek podaży i ewentualnego eksportu tegoż dobra. Odwrotna sytuacja ma natomiast miejsce w krajach partnerskich, gdzie występują względnie tanie zasoby pracy, ale zarazem pojawia się wysoka dochodowa elastyczność popytu, czyli dla oryginalnego producenta pojawiają się możliwości obniżenia kosztów produkcji, a jednocześnie rysują się szanse na powstanie nowego rynku zbytu.

Korzystając zatem z przywileju przysługującego recenzentowi chciałbym podczas obrony usłyszeć wypowiedź Doktoranta na następujący temat: „Krytyczna ocena teorii i praktyki bezpośrednich inwestycji zagranicznych”. Ponieważ jest to obszerne zagadnie-

nie, tym bardziej więc będzie cenne wykazanie umiejętności jego syntetycznego przedstawienia.

5. Formalna strona rozprawy

Język pracy jest generalnie poprawny. Recenzent nie stwierdza również występowania istotnych usterek dotyczących wymogów edytorskich. Natomiast w spisie źródeł brakuje niektórych prac wymienianych w przypisach, co dziwi w dobie techniki komputerowej. Recenzent, sprawdzając zupełnie wyrywkowo, nie znalazł w końcowym wykazie cytowanych publikacji Nazarczuka, Piaseckiego, Kota czy Nocewskiej. Szwankują także tytuły części wykresów (np. nr 17 do 21, str. 128-131). Trzeba się domyślać, jakich lat dotyczą pokazane tam wskaźniki.

6. Znajomość metodologii badań oraz zastosowania metod badawczych

Dobór metod badawczych w celu realizacji poszczególnych celów pracy jest także prawidłowy. Autor biegle posługuje się instrumentami badań ekonomicznych. Przejawia przy tym znaczną dociekliwość badawczą i pomysłowość w docieraniu do sedna badanego zagadnienia. Oprócz standardowych metod analizy (jak opisowa, porównawcza, graficzna) Doktorant wykorzystuje także modele ekonometryczne oraz narzędzia statystyki opisowej, w tym wskaźnik podobieństwa struktury porównywanych zbiorowości, a także indeksy jednopodstawowe i łańcuchowe. Zapowiedź zastosowania w pracy tych technik analizy rodzi ciekawość, jaki jest ich efekt badawczy. Analiza z wykorzystaniem narzędzi statystyki opisowej i ekonometrii pojawia się we fragmencie rozdziału V (szkoda, że Doktorant nie wyodrębnił tu specjalnego podpunktu), gdzie są przedstawione trendy amerykańskich inwestycji w Polsce. Należy żałować, że w końcowym podsumowaniu wyniki tej części analizy, jako wkład własny, nie zostały należycie wyeksponowane.

7. Ocena znajomości źródeł literaturowych i empirycznych

Praca ma charakter teoretyczno-empiryczny. Tytułowa tematyka inwestycji bezpośrednich, w tym zarówno kwestii teoretycznych, jak i zagadnień praktycznych, od wielu lat interesuje ekonomistów. Powstała więc bogata literatura z udziałem wielu prominentnych autorów. Publikacji na temat inwestycji zagranicznych nie brakuje również w Polsce. Doktorant dokonał prawidłowego wyboru źródeł literaturowych, przedstawiając przy tym ich krytyczny przegląd. Wykorzystał literaturę przedmiotu oraz wy-

niki różnorodnych badań pomocniczych, jednak przede wszystkim – korzystając ze źródeł statystycznych – prowadził własną autorską analizę.

8. Umiejętność poprawnego i przekonującego przedstawienia uzyskanych wyników

Poza uwagą w punkcie 6 recenzji, dotyczącą zbyt skromnego, zdaniem recenzenta, wyeksponowania szczególnie oryginalnych fragmentów pracy, trzeba podkreślić, że Doktorant zrealizował główne cele i prawidłowo przedstawił uzyskane wyniki. Rozważania na temat skutków amerykańskich inwestycji dla konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego stanowią przeważającą część przeprowadzonych badań i wyraźnie widać, że Autor potrafi konsekwentnie realizować zadania postawione w pracy naukowej. Są to badania pogłębione, a ich wyniki oryginalne. Doktorant spełnia więc wymogi i oczekiwania stawiane przed naukowcem.

9. Dobre i słabsze strony rozprawy

Podsumowując ocenę omawianej rozprawy chciałbym stwierdzić, że:

- należy wysoko ocenić umiejętność dogłębnej analizy
- wysoko oceniam także konsekwencję w realizacji założeń metodologicznych
- praca wykazuje dobre opanowanie warsztatu badawczego
- Doktorant posiadał odpowiednie dla naukowca umiejętności
- niedostatki pracy to niezbyt fortunate przyjęcie części hipotez oraz brak odpowiedniego wyeksponowania szczególnie oryginalnych fragmentów badań. Jest to jednak cecha spotykana u początkujących naukowców i z czasem zaniknie.

10. Pytania do doktoranta

- Powtarzając kwestię sformułowaną w punkcie 4, proszę o bardzo zwięzłą *ogólną ocenę teorii i praktyki bezpośrednich inwestycji zagranicznych*,
- a także w formie uzupełnienia brakującego fragmentu pracy: *co nowego lub interesującego wynika z własnych obliczeń, dokonanych przy użyciu technik ekonometrycznych i statystyki opisowej?*

11. Wniosek końcowy

W podsumowaniu recenzji należy stwierdzić, że rozprawa spełnia wymogi merytoryczne i formalne stawiane rozprawom doktorskim w myśl obowiązującego w Polsce prawa i stawiam wniosek o jej dopuszczenie do dalszych etapów postępowania.

/Prof. zwyczaj. dr hab. Janusz Gudowski/